

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav bohemistiky pro cizince a komunikace neslyšících

Jazyky a komunikace neslyšících

Bakalářská práce

Sabina Dvořáková

Dějiny ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích v letech 1871–1949

History of the Institute for the Deaf and Dumb in České Budějovice in the years
1871–1949

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svojí vedoucí práce Mgr. Lence Okrouhlíkové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při psaní bakalářské práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 21. července 2024

Sabina Dvořáková

Klíčová slova (česky):

Diecézní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích, dějiny vzdělávání neslyšících, český znakový jazyk, metody vzdělávání neslyšících, politické a národnostní poměry v Českých Budějovicích, sporné soužití německých a českých obyvatel, Jan Valerián Jirsík, Českobudějovická diecéze, zestátnění ústavu

Klíčová slova (anglicky):

Diocesan Institute for the Deaf in České Budějovice, history of deaf education, Czech Sign Language, methods of deaf education, political and ethnic conditions in České Budějovice, disputed coexistence of German and Czech inhabitants, Jan Valerián Jirsík, České Budějovice diocese, nationalization of the Institute

Abstrakt (česky)

Bakalářská práce je příspěvkem k dějinám ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích v období od jeho vzniku v roce 1871 po rok 1949, kdy ústav přešel do péče státu. Tento třetí nejstarší ústav pro hluchoněmé v Čechách byl českými a zejména regionálními historiky zcela opomenut. Uvedená práce sleduje události, které formovaly dějiny zmíněné instituce v kontextu s politickou a národnostní situací ve městě a s církevní správou budějovické diecéze spjatou zejména s dobou episkopátu Jana Valeriána Jirsíka.

Abstract (in English):

The bachelor thesis is a contribution to the history of Institute for the Deaf in České Budějovice in the period from its establishment in 1871 to 1949, when the Institute was transferred to the care of the state. This third oldest Institute for the Deaf in Bohemia has been completely neglected by Czech and especially regional historians. The present work traces the events that shaped the history of the institution in the context of the political and national situation in the town and the ecclesiastical administration of the Budějovice diocese, linked in particular to the time of the episcopate of Jan Valerián Jirsík.

OBSAH

1	Úvod	7
1.1	Téma bakalářské práce	7
1.2	Hodnocení pramenů	7
1.3	Hodnocení literatury	9
2	Politické a národnostní poměry v Českých Budějovicích v letech 1871–1945	10
3	Dějiny českobudějovické diecéze	12
3.1	Osoba biskupa J. V. Jirsíka.....	13
4	Dějiny vzdělávání hluchoněmých v Čechách	16
5	Ústav hluchoněmých v Českých Budějovicích	19
5.1	Období 1871–1918	19
5.1.1	Založení ústavu.....	19
5.1.2	Vyučování chovanců	21
5.1.3	Financování ústavu.....	27
5.1.4	Návštěvy ústavu a výměna zkušeností	29
5.2	Období 1918–1949	30
6	Závěr	35
7	Seznam použitých zdrojů:	37
7.1	Prameny:	37
7.2	Literatura:	39

1 Úvod

1.1 *Téma bakalářské práce*

Rozvoj regionálních dějin v oblasti školství a vzdělanosti přinesl zájem historiků zkonkrétně řadou prací o dějinách jednotlivých škol a vzdělávacích institucí, vyhnul se však vzdělávání skupiny lidí žijících po dlouhá léta na okraji společnosti, lidí neslyšících.

Cílem bakalářské práce s názvem *Dějiny ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích v letech 1871–1949* je přispět k dějinám této instituce a pomocí metody přímého čerpání informací z pramenů a skromné literatury sledovat jeho fungování a na podkladě nejdůležitějších událostí se pokusit o sestavení jeho dějin v období Rakouska-Uherska, vzniku samostatného československého státu v roce 1918, v době první republiky a obou světových válek až po nástup komunismu v roce 1948. Práce se skládá z úvodu, čtyř kapitol a závěru. Po úvodní kapitole je druhá kapitola věnována politickým a národnostním poměrům v Českých Budějovicích ve druhé polovině 19. a první polovině následujícího století, vztahům mezi českým a německým obyvatelstvem v oblasti politické správy města a nižšího školství. Třetí kapitola sleduje územní rozvoj a správu českobudějovické diecéze v období episkopátů pěti budějovických biskupů, z nichž klíčový význam měl episkopát Jana Valeriána Jirsíka, zakladatele českého školství a ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích. Čtvrtá kapitola se věnuje dějinám vzdělávání hluchoněmých v Čechách a pátá kapitola je vyhrazena dějinám ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích ve sledovaném období.

1.2 *Hodnocení pramenů*

Nejdůležitějšími prameny k získávání potřebných informací k danému tématu jsou *dvě ústavní kroniky* a *výroční zprávy* o ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích. Záznamy z let 1871–1949 jsou obsahem *Památní knihy diec. ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích od roku 1871*, který byl rokem jeho založení. Chronologicky vedené zprávy podle jednotlivých školních roků jsou psány v jazyce českém a německém (často s totožným obsahem), zpočátku obsažné, postupem času jejich obsažností ubývá – školní rok 1891–1892 je vystižen pouhými čtyřmi stručnými body. Text je doplňován vlepovanými novinovými výstřižky z místních novin *Budivoj* a *Kreisblatt*, informujícími o oslavách různých výročí týkajících se ústavu. Střídání rukopisů nasvědčuje, že na zapisování se podílely různé osoby. Zprávy z let 1940–1969 jsou obsahem další *ústavní kroniky*, která nenesé žádný název. Záznamy jsou ještě stručnější; v období okupace opatrně formulované, po skončení války vyjadřují loajálnost vůči režimu.

Kronika je psána česky. Obě kroniky jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích (dále SOkA Č. Budějovice).

Tištěné *výroční zprávy o ústavu hluchoněmých v Českých Budějovicích* jsou pro období 1871–1919, 1947 v téměř kompletní řadě uloženy v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích (dále JčM Č. Budějovice). Jejich obsahem jsou zprávy ze zasedání ústavního kuratoria, změnách v učitelském sboru a počtu českých a německých chovanců rozdělených do oddělení a tříd. Následuje hodnocení dámského komitétu. Závěr každé výroční zprávy tvoří celoroční účet příjmů a vydání ústavu a krátká zpráva z ústavní kroniky. Výroční zprávy byly vydávány v českém i německém jazyce. *Stanovy spolku k vydržování ústavu hluchoněmých v Č. Budějovicích* vyšly formou česko-německé brožury 4. 9. 1871 v Českých Budějovicích a jsou důležitým pramenem k poznání jeho činnosti. Jsou uloženy jako součást výročních zpráv v JčM Č. Budějovice. *Výkazy o docházce a prospěchu žáků* nám poskytují informace od školního roku 1923/1924 po rok 1949. Jsou vedené česky a německy, uloženy rovněž v SOkA Č. Budějovice.

Josef Kolář zkoumá ve své studii *Příčiny různosti užívaných metod při vyučování hluchoněmých v Čechách* (1928–1929) pokles úrovně péče o hluchoněmé v Čechách ve srovnání s Moravou. Stejným tématem se zabývají další články s názvem *Krise v péči o hluchoněmé v Čechách* (1933–1934) a *Příspěvky k dějinám péče o hluchoněmé v Čechách* uveřejněné v *Revue pro vzdělání a výchovu hluchoněmých* (1935–1936), bohužel, bez uvedení autorů. Šedesátileté výročí založení ústavu připomíná článek *Diecéšní ústav pro hluchoněmé děti v Čes. Budějovicích* (1930–1931). Jako doplňující pramen byly využity budějovické noviny *Budivoj* 1871–1872. Návody pro učitele obecných škol jak vyučovat hluchoněmé děti podali ve svých spiscích *Výchova a vyučování hluchoněmých* Karel Škornička (1890) a *O vychovávání a vyučování hluchoněmých* Karel Huleš (1891). Dějiny vzdělávání od nejstarších dob v Evropě a v českých zemích včetně vyučovacích metod, zakládání ústavů, odborné vzdělávání učitelů, příčiny vzniku a léčby hluchoněmosti a návody na vyučování hluchoněmých dětí na obecných školách jsou zachyceny v dílech Karla Huleše *O vychovávání a vyučování hluchoněmých* (1891), Josefa Koláře *Návod ku předpravnému vyučování dítek hluchoněmých ve škole obecné* (1897) a Karla Výmoly *Dějiny výchovy a vzdělání hluchoněmých* (1925). Úctu k osobnosti budějovického biskupa vyjádřil Karel Reban ve spise *Jan Valerian Jirsík* (1933). Použita byla *Sbírka říšských zákonů školských* od Josefa Krále (1894).

1.3 Hodnocení literatury

Základní orientaci v problematice historie vzdělávání sluchově postižených poskytuje *Velký ilustrovaný průvodce* od Jaroslava Hrubého (1999). Michaela Staškovičová (2006) se ve své práci *Sirotci přírody* zaměřila na rozbor struktury chovanců z různých hledisek v kontextu dějin ústavu pro hluchoněmé z let 1871–1914. Dějiny českobudějovické diecéze popsal církevní historik a jihočeský rodák Jaroslav Kadlec v díle *Českobudějovická diecéze* (1995) a samostatný spis věnoval i osobnosti biskupa Jirsíka s názvem *Jan Valerián Jirsík* (1993). Proměnami územního vymezení budějovické diecéze se zabývá práce Miroslava Novotného *Českobudějovická diecéze* (2003) a též autor nastínil vývoj a proměny školských institucí – nižších, středních a vyšších škol, které se v dané době zásadním způsobem zasloužily o rozvoj vzdělanosti v jihočeském regionu ve svém díle *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech* (2006). O *Milánském kongresu* píše ve svém článku Andrea Hudáková (2012), která informuje, o čem se na kongresu jednalo a jak se jeho závěry odrazily v českých zemích. Lenka Okrouhlíková (2015) ve své práci definuje pojem českého znakového jazyka v souvislosti s jeho vývojem do osmdesátých let 20. století. Autoři Dana Jakšičová a Miroslav Novotný ve svém článku *Služebníci pod zákonem* (2021) podávají stručný přehled sociálních, národnostních a náboženských poměrů v českobudějovické diecézi ve druhé polovině 19. století a první polovině 20. století. Krátce a všeobecně zmiňují události zapsané v ústavní kronice z let 1871–1949. Karel Pletzer podal stručnou historii města Českých Budějovic od založení po devadesátá léta 20. století pod názvem *České Budějovice* (1911). V *Encyklopedii Českých Budějovic* (1998) najdeme pomocí hesel obecný přehled vývoje jihočeské metropole. O založení města informuje Daniel Kovář v knize *Fundatio civitatis* (2015) a tentýž ve spolupráci s Pavlem Koblasou vydali orientační přehled *Ulicemi města Českých Budějovic* (1998), v jehož úvodu se nachází zpráva o vzniku pojmenování města.

2 Politické a národnostní poměry v Českých Budějovicích v letech 1871–1945

České Budějovice založil v roce 1265 král Přemysl Otakar II. jako opěrný bod proti rozpínavosti jihočeského rodu Vítkovců (Pletzer, 1991, s. 1). Název města České Budějovice se objevuje asi od poloviny 16. století, kdy přívlastkem „české“ se město mělo odlišit od Moravských Budějovic (Kovář a Koblasa, 1998, s. 9). O lidech, kteří si nově založené Budějovice zvolili za svůj domov, není dodnes známo téměř nic. Jisté je, že už od začátku zde existovala dvojjazyčnost, protože část obyvatelstva přišla z českého vnitrozemí a část z německy mluvících oblastí, zřejmě z Rakouska či z Bavorska. Jaký byl početní poměr mezi oběma skupinami, není rovněž dodnes známo. Společný život českého a německého obyvatelstva se navzájem prolínal, mnozí ovládali oba jazyky, někteří jen částečně a pak byli i ti, kteří mluvili jen jedním jazykem (Kovář, 2015). Původně převážně německý ráz města se postupně proměňoval ve prospěch českého obyvatelstva, které po zrušení poddanství v roce 1848 přicházelo za prací do Českých Budějovic z jazykově českých venkovských oblastí. Vzájemný poměr obou hlavních složek městského obyvatelstva se poprvé vyrovnal koncem osmdesátých let 19. století, aby pak v dalších letech počet německých obyvatel vykazoval kontinuálně sestupnou tendenci. Byl-li v roce 1881 početní poměr Čechů a Němců 11 812 ku 11 829 osobám, o 20 let později v roce 1900 se změnil ve prospěch Čechů (Češi 23 427, Němci 15 436 osob), za dalších 20 let v roce 1921 klesl počet německých obyvatel téměř o polovinu na 7 006 osob a v roce 1930 měli Češi s počtem 36 252 osob oproti Němcům (6 681 osob) již jasnou převahu (Encyklopedie Českých Budějovic, 1998, s. 376). S demografickými a národnostními změnami byl úzce spjat *hospodářský rozvoj* jihočeské metropole. Třebaže raná industrializace ve městě byla především záležitostí německých, resp. rakouských podnikatelů a průmyslníků, vzniklo ke konci 19. století a na počátku 20. století ve městě několik továren a řada obchodních a řemeslnických podniků, které již byly dílem českého kapitálu. Rozvoj veřejně právního vědomí podmíněný revolucí v roce 1848 umožnil společenské formování německého i českého obyvatelstva do určitých zájmových a profesních sdružení. Vznikla řada *spolků* kulturně politických, osvětových, podpůrných, pěveckých či profesních a začal vycházet tisk reprezentovaný na německé straně od roku 1852 listem *Budweiser Kreisblatt*, na české straně pak *Budivojem* vydávaným o něco později od roku 1864. Důležitou součástí spolkového života byly náboženské spolky, založené rovněž na národnostním principu, s jejichž činností na české straně byla úzce spojená osoba J. V. Jirsíka, který zastával v letech 1851–1883 úřad českobudějovického biskupa (Novotný, 2006, s. 135).

Až do šedesátých let 19. století se dařilo tlumit nacionální napětí na obou stranách. Do obecních voleb v roce 1861 šli Češi i Němci ještě společně a Češi získali poprvé místa v městském zastupitelstvu. Stupňující se nacionalismus obou stran se však projevil v dalších volbách konaných roku 1865, kdy německá strana plně ovládla celou městskou radu a úřední řečí zůstala i nadále němčina (Novotný, 2006, s. 135). V roce 1871 byl založen *Český politický spolek*, jehož členové pokládali za prvořadý úkol pečovat o české školství ve městě (Encyklopedie Českých Budějovic, 1998, s. 376). Na rozdíl od německého školství, které mělo delší tradici především díky podpoře městského zastupitelstva, se zakládání českých škol před rokem 1918 potýkalo s řadou problémů, které vedly k tomu, že se v šedesátých a sedmdesátých letech 19. století budování českého školství ve městě ujalo českobudějovické biskupství (Novotný, 2006, s. 135).

Ve dvacátých letech 20. století došlo ke zklidnění vztahů mezi oběma národnostmi. Společná vůle ke spolupráci byla však ukončena v roce 1918 rozpadem Rakouska-Uherska a vznikem samostatného státu – Československé republiky. Tento fakt a poměrně nízký počet obyvatelstva hlásícího se k německé národnosti (přibližně 7 000) přispěly k tomu, že se úřední řečí stala čeština (Novotný, 2006, s. 134). I když v letech 1918–1932 došlo k výrazné celkové redukci dosud protěžovaného německého školství, ožily od poloviny třicátých let 20. století vlivem vnějších událostí opět nacionalistické nálady, které zesílily v průběhu druhé světové války v letech 1939–1945, kdy germanizační politika okupační správy systematicky posilovala pouze německé školy (Novotný, 2006, s. 136). Konec a následný odsun českobudějovických Němců v přibližném počtu 6 000 osob znamenal definitivní ukončení téměř 700 let trvajících soužití českého a německého obyvatelstva v Českých Budějovicích (Novotný, 2006, s. 134).

3 Dějiny českobudějovické diecéze

Poslední čtvrtina 18. století je obdobím, které přineslo vlivem reformní politiky osvěcenského absolutismu změnu církevní organizace i v českých zemích. Podle císařské instrukce vydané v únoru roku 1782 se měl při novém rozdělování farností brát zřetel na určité okolnosti, mezi něž patřila místní poloha území, populační poměry a lepší dostupnost farních kostelů. V každé osadě, kde žilo alespoň 700 osob, měla být zřízena fara, což přineslo nárůst 65 nových samostatných duchovních správ především v pohraničních oblastech. Místa farářů byla obsazována pomocí konkurzů, při nichž skládali kandidáti zvláštní zkoušky prokazující jejich schopnosti pro duchovní správu. Kromě duchovní správy měl nový farní systém sloužit i státní správě; kněží byli povinni informovat obyvatelstvo o různých vyhláškách a úředních nařízeních, měli vést řádně matriky a konskripční seznamy (Kadlec, 1995, s. 22–23).

V roce 1777 bylo olomoucké biskupství povýšeno na arcibiskupství a zároveň došlo k založení nového biskupství v Brně. Tehdy ožila snaha o zřízení dalšího biskupství, a to v Českých Budějovicích, třebaže první pokus o jeho založení byl učiněn již v polovině 17. století, kdy se budějovická městská rada v obavě o omezení svých starých práv a vysokých nákladů na vydržování biskupského dvora postavila na odpor (Novotný, 2003, s. 169). Jižní Čechy totiž, podobně jako střední a západní Čechy, náležely do správy arcibiskupství pražského, které tak rozsáhlému církevnímu celku nemohlo věnovat náležitou péči. Protože toto uspořádání nevyhovovalo ani státní správě rozhodl císař Josef II. dvorním dekretem z 5. 12. 1783 o *zřízení biskupství* v Českých Budějovicích a zároveň jmenoval prvního biskupa, olomouckého kanovníka Jana Prokopa Schaaffgotscheho (Kadlec, 1995, s. 23).

Na žádost pražského arcibiskupa adresovanou v říjnu 1784 papežovi, schválil Pius VI. v prosinci téhož roku oddělení budějovického, táborského, prácheňského a klatovského kraje od pražské arcidiecéze a stvrdil své rozhodnutí bulou z 20. 9. 1785, kterou slavnostně vyhlásil zřízení českobudějovického biskupství (Kadlec, 1995, s. 24). Hranice nově vzniklé diecéze se na jihu dotýkala Rakouska, resp. Bavorska, východně hraničila s královéhradeckou a brněnskou diecézí a na severu se stýkala s hranicí pražské arcidiecéze (Staškovičová, 2006, s. 28). Sídlem biskupa se stala nová kolej piaristů nedaleko náměstí. Katedrálím chrámem byl prohlášen farní kostel sv. Mikuláše, při němž byla zároveň zřízena kanovníká kapitula (Kadlec, 1995, s. 23–24).

Snahou prvního českobudějovického biskupa Schaaffgotscheho byla dobrá organizace diecéze. Roku 1790 ji rozdělil na pět arcikněžství s 30 menšími vikariáty. V roce 1803 zřídil vlastní

diecézní seminář, a ještě téhož roku dosáhl založení dvouletého filosofického ústavu (Kadlec, 1995, s. 27–28). Za jeho episkopátu byla diecéze zvětšena připojením Železnorudska a Grafenriedu (Novotný, 2003, s. 171).

Velký rozkvět českobudějovické diecéze přinesl episkopát J. V. Jirsíka (1851–1883), jemuž bude věnována zvláštní pozornost.

Za biskupa Šimona Bárty (1920–1940) bylo sice v roce 1937 připojeno Vitorazsko, avšak po mnichovské dohodě musel biskup v roce 1939 zřídit generální vikariát ve Vyšším Brodě, zrušený ještě koncem téhož roku a rozdělený na několik útvarů spravovaných sousedními diecézemi německými a rakouskými v Sankt Pölten, v Linci, Pasově a Řezně (Kadlec, 1995, s. 33–34; Novotný, 2003, s. 170). Po skončení války byla českobudějovická diecéze sice obnovena v předválečném rozsahu, avšak změny nastaly v padesátých letech po odsunu německých obyvatel, kdy některé farnosti v pohraničních oblastech zanikly v souvislosti s odchodem duchovních, kteří odešli se svými farníky (Novotný, 2003, s. 173). Po dobu sedmi let neměla českobudějovická diecéze v důsledku česko-německých jednání svého biskupa. Teprve v roce 1947 byl jako první poválečný biskup jmenován Josef Hlouch, který zastával svůj úřad až do roku 1972 (Kadlec, 1995, s. 40).

3.1 Osoba biskupa J. V. Jirsíka

Nová éra v dějinách českobudějovické diecéze je spojena se jménem *Jana Valeriána Jirsíka*. Narodil se 19. 6. 1798 v městečku Kácově, byl jmenován císařem 25. 3. 1851, potvrzen papežskou bulou Pia IX. v září téhož roku a v listopadu slavnostně intronizován v katedrále sv. Mikuláše, kde pronesl závěrečný projev v obou zemských jazycích (Kadlec, 1993, s. 21). Náboženský stav diecéze v době Jirsíkova nástupu nebyl nejlepší, zejména kvůli nedostatečnému počtu duchovních i vědecky vzdělaných kněží. Toho si byl biskup dobře vědom a vynaložil obrovské úsilí k nápravě tohoto neutěšeného stavu. K upevnění kázně kněží zavedl biskup exercicie a *pastorální konference*, které se od roku 1858 konaly v celé diecézi. K řešení problémů duchovní správy v letech 1863, 1872 a 1875 uspořádal biskup v Českých Budějovicích tři *diecézní synody* (Kadlec, 1993, s. 35–36). Kněze nabádal k důkladnému plnění svých povinností, ale zároveň s požadavky se staral také o jejich hmotné zabezpečení a již na první synodě založil Podpůrný fond sv. Mikuláše, který měl pomáhat chudým a nemocným kněžím (Kadlec, 1993, s. 42–45). Velkou pozornost věnoval *kněžskému semináři* založenému prvním českobudějovickým biskupem Schaaffgotschem. Také zde se snažil upevnit dobrou

kázeň sestavením nových seminárních stanov v roce 1857. Každý týden navštěvoval studenty, každoročně předsedal všem zkouškám, podporoval seminární knihovnu a obezřetně vybíral profesory teologie. Přesvědčil se, jak nedostatečnou znalost češtiny získávali absolventi německých gymnázií a nařídil v tomto semináři zvláštní vyučování české mluvnice a slohu. Trval ovšem na tom, aby čeští studenti dobře zvládali německý jazyk, který používali k pastorační činnosti v německých oblastech Šumavy (Kadlec, 1993, s. 33–34). V roce 1856 došlo k nové organizační úpravě vikariátů; jejich počet vzrostl na 34 a byly rozděleny do 5 arcikněžství. Biskupským vikářům byly dodány podrobné směrnice k jejich činnosti spolu s právem účasti na konzistorních poradách (Kadlec, 1993, s. 31–32). K náboženské obrodě farností přispěly i lidové misie zaniklé v době osvícenství a Jirsíkem nově obnovené. Zprvu německé, od roku 1856 také české se brzy rozšířily po celé diecézi (Kadlec, 1993, s. 53). K důkladnému poznání českobudějovické diecéze využil Jirsík *vizitační cesty*; za 32 let svého episkopátu navštívil každou farnost třikrát. Pomáhal vídeňským Čechům při hledání českého kněze a nezapomínal ani na emigranty v Americe, kam se mu podařilo poslat několik českých kněží (Kadlec, 1993, s. 54). Je autorem 50 pastýřských listů věnovaných otázkám náboženského a veřejného života. Z jeho bohaté literární činnosti vyniká dílo *Populární dogmatika*, v němž biskup důsledně probral a jasně vyložil každý článek katolické věrouky. Kniha vyšla poprvé v roce 1841 v Praze a následně byla vydána ještě v letech 1847, 1852, 1860, 1875. V letech 1848–1851 redigoval Jirsík *Časopis pro katolické duchovenstvo* a sám do něj přispíval (Kadlec, 1993, s. 19).

Kromě pastorační činnosti se biskup Jirsík angažoval ještě *v oblasti politické správy, školství a charity*. V letech 1861–1874 se zúčastňoval z titulu svého biskupského úřadu práce českého zemského sněmu jako jeho nevolený člen (tzv. virilista). Na říšské radě ve Vídni, kam byl vyslán roku 1861 zastával vždy stanovisko solidárnosti s ostatními českými poslanci. Ačkoli vůči panovnickému rodu Habsburků zachovával přísnou loajalitu, která vyplývala z jeho názoru o nadpřirozeném původu moci, vystoupil ostře proti únorové ústavě, která odmítala české státoprávní požadavky a roku 1863 dokonce s ostatními poslanci z říšské rady odešel (Kadlec, 1995, s. 34). Velké zásluhy prokázal biskup Jirsík *v oblasti školství*. Ve snaze odstranit nedostatek vzdělaných kněží věnoval velkou pozornost kněžskému dorostu. Již v roce 1853 založil *studentský seminář* pro obě národnosti s počtem 28 chovanců, jejichž stav se neustále zvyšoval. Velkým Jirsíkovým činem bylo založení *českého gymnázia* v roce 1868. Tehdy existovalo v Českých Budějovicích pouze gymnázium německé, kde museli studovat i čeští

studenti. Když vídeňská vláda ovlivňovaná budějovickou městskou radou jeho žádost zamítla, rozhodl se založit ho sám na vlastní náklady (Kadlec, 1993, s. 34).

Největším charitativním dílem biskupa Jirsíka bylo a dodnes je založení diecézního ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích v roce 1871 (Kadlec, 1993, s. 77). Tento ústav spolu se studentským seminářem a Podpůrným fondem sv. Mikuláše ustanovil závětí z 8. 12. 1882 svými univerzálními dědici (Reban, 1933, s. 29). Zemřel 23. 2. 1883 ve věku 85 let a byl pohřben v biskupské hrobce na Staroměstském hřbitově v Českých Budějovicích (Kadlec, 1993, s. 40).

4 Dějiny vzdělávání hluchoněmých v Čechách

Vzdělávání neslyšících osob v Čechách souvisí se založením Prvního ústavu pro hluchoněmé v Praze v roce 1786. Při návštěvě císaře Josefa II. v Čechách v září téhož roku bylo rozhodnuto, že bude založen podle vzoru vídeňského ústavu pro hluchoněmé, což bylo schváleno kabinetním listem z 28. 11. 1786 (Kmoch, 1886, s. 28). Užší vedení ústavu bylo svěřeno zvláštnímu představenstvu; vrchním představeným se stal Kašpar Heřman hrabě Künigl. Funkci ředitele přijal Karel Berger, který byl prvním učitelem hluchoněmých v Čechách. Při své návštěvě vídeňského ústavu pro hluchoněmé se zajímal o metody vyučování, a protože ředitel vídeňského ústavu Bedřich Stork byl žákem abbé de l'Épého, zavedl na zdejší ústavu metodu francouzskou, jejíž úpravou vznikla metoda vídeňská, kterou Berger převzal jako základ vyučování (Kmoch, 1886, s. 31). Berger považoval za důležité, aby jeho žáci chápali význam a smysl slov, kterým se učili. K dosažení tohoto byly použity posuňky a známky přirozené i umělé. Podle Adelungova slovníku se Berger snažil tvořit nové a srozumitelné známky k předmětům, které měly být označeny. Posuňky se dělily na tři třídy, 1) jedny, kterými učitel obracel pozornost žáků na předměty, 2) předměty, které se nemohly ukázat, znázorňoval svým posunováním ve vzduchu – téměř kreslil, 3) posuňky, kterými smyslně a názorně vyjadřoval stav a duševní náladu svých žáků (Tamtéž, s. 31). Posuňkem naznačená představa byla napsána ihned slovem, které bylo skloňováno nebo časováno. Tato znamení se brala z přírody, např. plakat se znakovalo stažením očí a čela, ústy trochu šikmo pootevřenými, přičemž ukazováčky jely od očí po tvářích jako by se řinuly slzy. Mluvnické tvary podstatných a přídavných jmen a příslovcí, časy, rody, čísla a koncovky se určovaly podle znamení, která vytvořil abbé de l'Épée. Předměty, jimž se Bergerovi žáci podle vzoru vídeňské školy učili, byly: znalost prstové abecedy, znalost psaných a tištěných písmen, čtení provázené prstovou abecedou, mluvnice německého jazyka, krasopis a znalost nejdůležitějších náboženských pravd. Později přibyly základy zeměpisu a přírodopisu (Tamtéž, s. 32). Kromě toho začal Berger učit své žáky pronášet jednotlivé slabiky a slova na základě Adelungova pravidla o vyslovování (Tamtéž, s. 34). Denně se vyučovalo dopoledne od 8–12 hodin střídavě různým předmětům, odpoledne se konala společná procházka a po ní různé domácí práce (Tamtéž, s. 33). Domácnost vedl učitel sám. V letech 1795–1797 byl ústav hluchoněmých přemístěn do Chomutova, kde byl Berger jmenován děkanem. Katechetou byl jmenován Ondřej Schwarz, přívrženec metody hláskové. Podle jeho představ měli být chovanci přijímáni před desátým rokem věku a propuštěni ve dvacátém roce věku už jako vyučení řemeslníci. To se neuskutečnilo a Berger se opět vrátil do své předchozí funkce, ne však nadlouho, protože roku 1806 zemřel (Tamtéž, s. 39). Ze stručné

zprávy o ústavu z roku 1803 se dozvídáme vyučované předměty, mezi něž patřilo vyslovování snazších hlásek, slabik a slov, náboženství, nauka o čase a jeho částech, průpovědi z obyčejného života, popis domácích zvířat, nauka o řemeslech, čtení psaných a tištěných textů, pravopis, mluvnice, nauka o měně, míře a váze, počty a zeměpis Čech. Znamkování se užívalo co nejméně (Tamtéž, s. 45). Od svého založení se v ústavu vyučovalo v jazyce německém a od roku 1936 také v jazyce českém. Prvním českým učitelem se stal Petr Veselský. Chovanci zůstávali v ústavu šest let (Tamtéž, s. 57). V roce 1818 začal na pražském ústavu vyučovat náboženství Jan Mücke, který byl o dva roky později jmenován jeho ředitelem. Ve svém díle *Vyučování hluchoněmých v hlasité řeči a několik poznámek o posunové řeči hluchoněmých* (vyd. v něm. jazyce 1834) uvádí návod, jak postupovat při výuce jednotlivých hlásek: Nezavrhoval ani řeč posuňkovou. Součástí knihy je i slovníček znaků, které byly zřejmě používány na pražském ústavu. Po jeho smrti byl 13. 1. 1841 jmenován ředitelem a učitelem náboženství Václav Frost, který kolem sebe shromáždil dobré učitele, v roce 1865 však zemřel (Tamtéž, s. 57). Frost používal znakový jazyk při vyučování náboženství, ale současně se zde vyučovala i artikulace, čtení a psaní. Sám znaky nevytvářel, protože používal znaky, které si hluchoněmé děti přinesly do školy z domova, což byla řeč posuňková. Považoval ji za mateřskou řeč hluchoněmých, a protože v Rakousku platil zákon, že svaté pravdy náboženské mají být přednášeny v mateřské řeči, a protože mateřskou řečí hluchoněmých je přirozený posuněk, má se jeho pomocí náboženství vyučovat (Tamtéž, s. 80). „*Mluva posuňková není ničím jiným než postupným a trvalým skupením obrazů, je tedy metodou názornou a protože hluchoněmý hlavně na svůj zrak je odkázán, činí tím krok od smyslného k rozumovému.*“ (Tamtéž, s. 82). Frost nezanechal žádné dílo. přesto se jeho metoda rozšířila téměř na všechny ústavy v Čechách. Po jeho smrti se stal ředitelem Václav Koťátko, který napsal první české učebnice pro neslyšící – slabikář, čítanku, tři sešity mluvnických cvičení a sbírku povídek (Kolář, 1897, s. 88). V roce 1867 ustanovil učitelem v českém oddělení Karla Malého, jednoho z našich nejlepších učitelů znakového jazyka. Po Koťátkově smrti se ředitelem ústavu v roce 1876 stal Karel Kmoch, autor biblického dějepisu. V roce 1913 se stal ředitelem Antonín Vetešník, jehož v letech 1932–1948 následoval Alois Novák.

Ústav pro hluchoněmé v Praze byl podnětem k založení ostatních ústavů v Čechách. V Litoměřicích byl ústav pro hluchoněmé založen v roce 1858 biskupem Augustinem Hillem, původně jako ústav německý, později v něm byla i oddělení česká, ale po poslední přeměně byl opět ústavem s vyučovacím jazykem německým. Diecézní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích založený biskupem Jirsíkem v roce 1871 byl ústavem česko-německým. Diecézní

ústav v Hradci Králové zvaný Rudolfinum byl založen v roce 1881 u příležitosti sňatku Rudolfa Habsburského s belgickou princeznou. Na Moravě byl zřízen první Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v roce 1832 v Brně podle vzoru vídeňského, kde však již v té době převládala řeč artikulovaná, takže v ústavech moravských byli hluchoněmí německé i české národnosti od začátku vzdělávání touto metodou. V roce 1894 byly založeny dva české zemské ústavy pro hluchoněmé, jeden v Ivančicích, druhý v Lipníku nad Bečvou. Do ivančického ústavu byly přestěhovány české děti z ústavu brněnského, který se tak stal ústavem německým, kdežto oba nově zřízené ústavy zemské sloužily vyučování dětí české národnosti (Výmola, 1925, s. 12–14). V roce 1916 zřídil Zemský spolek pro péči o hluchoněmé další pražský ústav. V Prvním českém ústavu pro hluchoněmé se vyučovalo pouze česky a výlučně orální metodou (Tamtéž, s. 23). V roce 1922 byl založen další ústav pro hluchoněmé v Dolní Lukavici u Plzně (Tamtéž, s. 22).

5 Ústav hluchoněmých v Českých Budějovicích

Období, po které budou osudy ústavu sledovány, je vymezeno rokem 1871, kdy byl ústav založen a rokem 1949, kdy došlo k jeho zestátnění.

V roce svého vzniku 1871 a následně po dobu téměř 50 let fungoval ústav v zemi, která byla součástí Rakousko-uherské monarchie, jejíž nejvyšší představitelé pocházeli z panovnického rodu Habsburků. Ač byla tato éra poznamenána snahami české politické reprezentace o nezávislost, stalo se tak až po skončení 1. světové války, která ovlivnila svým způsobem celou budějovickou diecézi.

Pomyslnou hranicí se stal rok 1918, kdy po rozpadu Rakouska-Uherska vznikl samostatný stát Čechů a Slováků, který vkročil do demokratického období první republiky v čele s prezidentem T. G. Masarykem.

Avšak období míru a poklidného rozvoje československého státu netrvalo dlouho. Již po 20 letech se okleštěné Československo dostalo do područí nacistické správy s názvem Protektorát Čechy a Morava, který jej připoutal v letech 1939–1945 k německé říši.

Konec 2. světové války nepřinesl návrat k demokratickým hodnotám první republiky. Školský zákon vydaný v roce 1948 postavil budějovický ústav pro hluchoněmé na dlouhá léta do socialistické péče.

5.1 Období 1871–1918

5.1.1 Založení ústavu

Založením ústavu v roce 1871 si biskup Jirsík splnil svůj dlouholetý záměr pomoci hluchoněmým obyvatelům žijícím v obvodu budějovické diecéze, kterou měl ve své správě. Již v roce 1869 poslal kněze Antonína Picconiho do ústavu pro hluchoněmé v Praze, který tehdy jako jediný v Čechách poskytoval vzdělávání zájemcům o vyučování hluchoněmých. Pro další učitelské síly se obrátil na představenou Kongregace chudých školských sester de Notre Dame se sídlem v Horažďovicích, která mu vyhověla a poslala dvě sestry Cecílii Šebestovou z Prahy a Annu Křivancovou ze Záboří do pražského ústavu k ročnímu vyškolení (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 3). Na biskupovo přání byl v roce 1871 ustaven patnáctičlenný přípravný výbor. V jeho čele stál biskup a významné osobnosti města Českých Budějovic. Byl to Eduard Claudi (purkmistr), JUDr. František Eberle (zemský advokát), Eduard svobodný pán z Ehrenbergu (c. k. místodržitelský

rada), JUDr. Vendelín Grünwald (zemský advokát), MUDr. Karel Haas (c. k. soudní lékař), ThDr. Josef Hais (rektor semináře), Karel Hardtmuth (majitel továrny), JUDr. Adolf Rytíř Jungmann (zemský advokát), Kajetán Kail (městský rada), Anton Kastl (c. k. major v armádě), František Lustig (jubilejní vzorný učitel), Rudolf Pfeifer (kanovník), MUDr. František Polák (městský rada), Leopold Schweighocher (kupec). Tento výbor založil Spolek k vydržování diecézního ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímky č. 2, 3). Stanovy Spolku byly zaslány c.k. místodržitelství do Prahy, které je výnosem ze dne 4. 9. 1871 potvrdilo. Podle nich měl Spolek zajistit vzdělání hluchoněmým bez ohledu na jejich náboženské vyznání, na nově založený fond ukládat finanční prostředky získané z příspěvků členů Spolku, podporovatelů a dobrodinců, z dobrovolných darů, odkazů a nadací, z každoročních sbírek konaných v diecézních kostelích vždy 11. neděli po Svatém duchu. Zakládajícími členy spolku byly osoby, které darovaly při svém vstupu do spolku 50 zlatých v hotovosti nebo 100 zlatých ve státních papírech, od členů skutečných se vybírala každoroční podpora alespoň 5 zlatých, od podporovatelů Spolku roční příspěvek menší než 5 zlatých a dobrodinci dávali peněžité dary bez určení částky. Další příjmy měly na fond plynout z dobrovolných darů a z různých akcí, jako byly koncerty a divadelní představení, které měl na starosti tzv. dámský komitét složený z 6–12 členek Spolku (Stanovy, 1871, s. 5–6). Přípravnému výboru se podařilo s pomocí c.k. zemského školního rady Jana Mareše zdarma získat budovu bývalého Státního ústavu pro vzdělávání učitelstva na Lobkovickém (dnes Mariánském) náměstí. Rozhodnutím císaře Františka Josefa I. ze dne 18. 5. 1878 byl dům číslo 126, v němž byl ústav pro hluchoněmé umístěn, převeden do trvalého majetku ústavu a toto právo bylo zaknihováno (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 3). Ačkoliv nový školní rok začal již počátkem října 1871, církevní svěcení se odehrálo až v pondělí 6. 11. téhož roku, a to vzhledem k dodatečným opravám v budově.

6. 11. 1871 byl třetí ústav pro hluchoněmé v Čechách slavnostně otevřen. Biskup Jirsík v přítomnosti pozvaných hostů a široké veřejnosti provedl církevní svěcení v přízemí, v prvním poschodí, kde se nalézal byt ředitele o dvou pokojích, dále v prostorné místnosti určené pro ústavní kapli a ve dvou menších pokojích, které byly upraveny jako ložnice chovanců. Církevní obřady skončily ve druhém poschodí ve velké učebně vyzdobené mnoha obrazy znázorňujícími různá řemesla, rostliny a zvířata. Po biskupově projevu, v němž ocenil těžké povolání sester učitelek, které učí pouze za stravu a šaty, aniž by si nárokovaly peněžitou odměnu, se ujala slova sestra Cecilie Šebestová vyškolená na pražském ústavu, která jako hlavní zásadu při

vyučování uvedla řeč posuňkovou doprovázenou ukázkami příslušných vyobrazení. Poté demonstrovala učební postup s několika dětmi a závěrem zdůraznila nutnost pracovat s každým dítětem zvlášť (Vysvěcení a otevření ústavu hluchoněmých, 1871, s. 1). O rok později 9. 1. 1872 se konala první valná hromada Spolku, kterou zahájil biskup Jirsík. Vyzvedl potřebu založeného ústavu vzhledem k faktu, že v Čechách existovaly pouze dvě instituce pro hluchoněmé, a to v Praze a v Litoměřicích, které nemohly uspokojit zájem všech žadatelů o umístění. Stejně tak tomu bylo i v Českých Budějovicích, kde již v roce 1871 bylo podáno 76 žádostí, z nichž mohlo být přijato pouze 11 uchazečů. Poukázal na sčítání lidu v roce 1870, které uvedlo pro Čechy 4 000 hluchoněmých osob, z toho 300 dětí ve věku 8–16 let. Poděkoval i c. k. zemskému školnímu radovi J. Marešovi za pomoc při obstarání budovy a jmenoval ho čestným členem Spolku.

5.1.2 Vyučování chovanců

Již na valné hromadě byla podána zpráva o vyučování dětí, které bylo dvojí: názorné a vyučování mluvení. Názorné vyučování bylo jednak přípravou k vyučování náboženství, jednak jako samostatný školní předmět určeno k vyučování o různých věcech, které děti znaly ze svého života (nábytek a různé školní nářadí). Vyučování mluvení spočívalo v tom, že se děti za pomoci zraku a hmatu učily vyslovovat zvuky a psát písmena, čtení a odezírání z úst zatím není uvedeno. Na konci jednání byla opět uvedena praktická ukázka s dětmi (Ústav pro hluchoněmé, 1872, s. 1–2). Popis vyučování sestry Cecílie při slavnostním otevření ústavu¹ a obě praktické ukázky s dětmi byly prvním dokladem užívání Frostovy metody v českobudějovickém ústavu. V Památní knize nacházíme několik zmínek o znakovém jazyce. Objevují se v záznamech o projevech ředitelů při některých slavnostních příležitostech, např. v projevu ředitele ústavu na shromáždění učitelského sboru a chovanců 10. 5. 1881 v souvislosti se sňatkem korunního prince Rudolfa (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 31). Další projev v řeči známkové pronesl ředitel Sedlák 2. 12. 1888 u příležitosti oslavy čtyřicetiletého panování císaře Františka Josefa I. (Tamtéž, snímek č. 49). Zprávu o bohoslužbě za zemřelou císařovnu Alžbětu 25. 9. 1898 ředitel vysvětlil řečí posuňkovou (Tamtéž, snímek č. 66). 28. 2. 1895 v rámci masopustu uspořádali chovanci divadlo a mluvili známkovou řečí hluchoněmých, i tak bylo divadlo

---

¹ Při demonstraci sestry Cecílie ukázala dětem vyobrazení medvěda a posuňky naznačila, o jaké zvíře se jedná, co dělá, jak se chová a zda je užitečné nebo škodí lidem. Děti její posuňky nadšeně opakovaly (Vysvěcení a otevření ústavu hluchoněmých, 1871, s. 1).

obecenstvu srozumitelné a líbilo se (Tamtéž, snímek č. 82). Jediný zápis nadepsaný vyučování řeči je uveden ve školním roce 1905/1906 a uvádí, že „Ředitel hleděl, pokud stísněné poměry ústavní dovolovaly, docílit, aby děti více v řeči hláskové byli vyučovány a ji více užívali. Za tím účelem zaváděl s jedné strany pouze přirozená znamenání na místě hojně ústavu užívaného, umělého, zvláště z modliteb je odstranil – a s druhé strany zaváděl neobvyklá volná cvičení řeči, jež sám v III. a IV. třídě prováděl“. (Tamtéž, snímek č. 84). Jednalo se zřejmě o zástupce ředitele Dolejška, který byl 22. 5. 1906 odeslán na uprázdněnou faru v Dlážd'ově (Tamtéž, snímek č. 85). Tyto záznamy jsou zároveň dokladem toho, že ačkoliv Milánský kongres v roce 1880 přiřkl oficiální vítězství metodě orální (německé) obhajované jejím zakladatelem Samuelem Heinickem, který v 18. století stál proti zakladateli manuální (francouzské) metody abbému de l'Épéeovi, trvalo ještě 40 let, než se metoda orální v Čechách prosadila (Hudáková, 2012, s. 7–9; Okrouhlíková, 2015, s. 39).

Vyučování začalo v říjnu 1871 v čele s nově jmenovaným ředitelem Picconim a 14 chovanci (10 chlapců, 4 dívky), jak to uvádí ústavní kronika (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 4; První celoroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1871–1872). Staškovičová na základě rozboru Seznamu chovanců 1871–1948 uvádí číslo přijatých chovanců 12 (9 chlapců, 3 dívky) (Staškovičová, 2006, s. 77). Proč biskup ve svém projevu na valné hromadě uvedl počet přijatých chovanců 11, není známo. První školní rok byl zakončen 22. 7. 1872 veřejnou zkouškou za účasti biskupa, rodičů, příbuzných chovanců a četné veřejnosti, ale Picconi se bohužel již nezúčastnil, protože v únoru zemřel² a v prosinci téhož roku nastoupil na jeho místo Matěj Sedlák (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímky č. 7, 8). Zkouška se konala z náboženství, z počtů a řeči. Děti dokonale rozuměly biblickému dějepisu a vyslovovaly srozumitelně jména biblických osob. Uměly vyslovit všechny hlásky abecedy, jednotlivá slova a krátké věty, pojmenovat předložené předměty všedního života a znaly i jejich význam. Z počtů psaly číslice, sčítaly a odečítaly pomocí prstů. Závěrem vystoupila sestra Cecílie s tzv. svobodným cvičením v řeči. Děti znaly název města, ve kterém žijí a uměly požádat rodiče o stravu a poděkovat. Při této příležitosti bylo poukázáno na pražskou metodu V. Frosta, pomocí níž bylo možno dosáhnout tohoto úspěchu již za 10 měsíců (Zkouška na ústavě hluchoněmých, 1872, s. 1–2).

---

² Náboženství za Picconiho vyučovala až do nástupu Sedláka sestra Cecílie (Zkouška na ústavě hluchoněmých, 1872, s. 1–2).

Protože ústav byl založen jako česko-německý, byly děti české a německé národnosti vyučovány zvlášť podle přání svých rodičů. Tak tomu bylo i ve školním roce 1872/1873, kdy bylo do ústavu přijato 34 dětí rozdělených na přání rodičů podle národností do třech tříd: I. německou třídu se 4 chlapci a 4 dívkami vyučovala sestra-učitelka Kazimira Šramová, I. českou třídu s 11 chlapci a 7 dívkami měla ve své péči Cecílie Šebestová a o II. českou třídu, kterou navštěvovalo 6 chlapců a 3 dívky, se starala Anna Křivancová (První celoroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1871–1872).

Počet chovanců každým rokem stoupal a ve školním roce 1873/1874 jich pobývalo v ústavu celkem 58. Proto se ředitelství rozhodlo pronajmout v sousedním domě na tři roky za roční nájem 260 zlatých první a druhé patro a k ústavní budově přistavět šest různých místností. Kromě této přístavby se v červenci 1874 postavila ještě prádelna, pekárna a lázeň pro děti. Celkovou částku 6 004 zlatých a 94 krejcarů zaplatil biskup (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 9). Po skončení pronájmu byl sousední dům na Lobkovickém náměstí v roce 1878 zakoupen a současně vystavěn nový prostorný sál. V roce 1893 rozhodla valná hromada Spolku o nové přístavbě podél Lobkovického náměstí na roh Dlouhé ulice. Zemský výbor poskytl částku 5 000 zlatých. (Dvacátá pátá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích 1895-1896).

Výuka v ústavu probíhala pět dní v týdnu od 8–10 hod. a od 10:30–11:30 dopoledne, odpoledne od 14–16 hod. (Ústav pro hluchoněmé, 1872, s. 1–2). Náboženství vyučoval vždy ředitel ústavu, ostatní předměty měly na starosti sestry, jejich počet vzrostl ve školním roce 1877/1878 na pět a počet chovanců rozdělených do pěti tříd na 82. 21 žáků německé národnosti bylo zařazeno do dvou tříd a 61 českých dětí se vyučovalo ve třech třídách. V ústavu vypomáhalo pět služebných (Sedmá celoroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1877–1878). O šest let později učilo v ústavu osm učitelek 87 chovanců, kteří byli rozděleni do čtyř tříd a šesti oddělení; patnácti německým chovancům byla vyhrazena dvě oddělení, českým dětem čtyři oddělení. Vyučovala se mluva, hláskování, čtení, odčítání z úst, počty, přírodověda, zeměpis, dějepis, kreslení a krasopis. Chlapci měli dvakrát týdně tělocvik, dívky pomáhaly s domácími pracemi, pletly, šily a vyšívaly, háčkovaly a na zakázku zhotovovaly bohoslužebná roucha, chlapci vykonávali knihařské práce, pomáhali na zahradě a učili se vyřezávat různé předměty ze dřeva. Na konci školního roku 1883/1884 onemocněla část chovanců spalničkami, takže se nekonala závěrečná zkouška (Třináctá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích 1883–1884). Ve školním roce 1886/1887 se počet učitelek zvýšil na 10. Vzrostl i počet chovanců české národnosti na 80, kteří byli rozděleni podle ročníků do šesti

oddělení. Pro 22 německých chovanců byla určena dvě oddělení. Předměty byly stejné jako ve školním roce 1882/1883 (Šestnáctá výroční zpráva o diecesním ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1886–1887).

Konkrétní zprávy o celkovém počtu chovanců a jejich příslušnosti k české či německé národnosti poskytují výroční zprávy o ústavu hluchoněmých z let 1871–1919. Následující přehled podává tyto údaje zhruba v desetiletých cyklech.

Školní rok	Celkový počet chovanců	Češi	Němci
1872/1873	34	26	8
1873/1874	58	48	10
1883/1884	87	72	15
1893/1894	101	76	25
1900/1901	112	82	30
1918/1919	109	76	33

K údajům školního roku 1872/1873 (První celoroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1871–1872). K údajům pro školní rok 1873/1874 (Třetí celoroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1873–1874). K údajům pro školní rok 1883/1884 (Třináctá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích 1883–1884). K údajům školního roku 1893/1894 (Dvacátá třetí výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1893–1894). K údajům pro školní rok 1900/1901 (Třicátá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1900–1901). K údajům školního roku 1918/1919 (Čtyřicátá osmá výroční zpráva o diecesním ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích 1918–1919).

Na otázku, proč byly děti německé národnosti v ústavu trvale v menším počtu, je těžké odpovědět. Pravděpodobnost, že by tato skutečnost souvisela s celkovým poklesem německého obyvatelstva ve městě je velmi malá. Možná byla příčinou nedůvěra rodičů v ústav samotný, nezájem o vzdělání či zde sehrály svoji úlohu národnostní spory.

Ve školním roce 1890/1891 bylo zřízeno zvláštní oddělení pro děti se slabšími schopnostmi (Dvacátá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích 1890–1891). V roce 1894 odešel ředitel M. Sedlák. Zastával svůj úřad 22 let, nenapsal však žádné odborné dílo. Na jeho místo nastoupil ještě téhož roku František Husar (Dvacátá třetí výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1893–1894). Na konci roku 1895 odpadla veřejná zkouška, v posledních dnech před prázdninami se musel celý ústav proměnit v biskupskou rezidenci,

jejíž vlastní budova byla poskytnuta císaři Františku Josefovi I., který přijel do Č. Budějovic shlédnout císařské manévry. Císař obdaroval ústav částkou 300 zlatých (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 59).

Protože povinná docházka hluchoněmých dětí byla stanovena až v roce 1948, docházela většina do škol běžného typu, jak nařizoval výnos c. k. zemské školní rady z 13. 8. 1881, který konstatoval malý počet ústavů pro děti hluchoněmé a doporučoval proto jejich vzdělávání na obecných školách. Dále připomínal zavedení kurzů pro učitele při ústavech, jak to nařídilo ministerstvo školství již v roce 1875, aby se hluchoněmí žáci mohli připravit na vstup do některé z vyšších tříd ústavu. Další výnos c. k. zemské školní rady z 28. 7. 1883 slibuje učitelům zvláštní odměnu, budou-li věnovat pozornost vzdělávání hluchoněmých dětí. Odměny měla vyplácet c. k. zemská školní rada na návrh c. k. okresních školních rad (Král, 1894, s. 110–113). V duchu těchto výnosů se snažil učitelům pomoci učitel na obecné české škole v Č. Budějovicích K. Huleš, který se v roce 1889 zúčastnil třítýdenního kurzu přednášek ředitele Sedláka.

O průběhu kurzu napsal Huleš v roce 1891 krátký spisek, kde uvádí pro učitele obecných škol návody na učení řeči známkové i řeči hláskové (Huleš, 1891, s. 1–73). Pokud musí dítě dlouho čekat na přijetí do ústavu, má prozatím navštěvovat obecnou školu. Učitel má dítě hluchoněmé vést ke kázni, předmět naznačit podle viditelné známky nebo jej ve skutečnosti ukázat. Učitel může dítě hluchoněmé učit hláskovat, a to nejprve samohlásky, pak souhlásky, spojovat je ve slabiky, pak v jednoduchá slova a k nim připojit jednoduchý nákres. Zároveň s hláskováním se učí dítě psát, nejprve jednotlivá písmena, pak slova známých předmětů, k nimž má učitel připojit opět jednoduchý nákres. V počítání postačí pochopení čísel první až druhé desítky, čísla se dítěti vysvětlí na základě viditelných stejnorodých předmětů jako jsou např. proutky (Huleš, 1891, s. 26). V části II. věnované mimice čili řeči známkové uvádí Huleš dva druhy řeči známkové: mimiku přirozenou a mimiku umělou (Tamtéž, s. 33). Přirozenou řeč známkovou tvoří známky a posunky, které si hluchoněmý vytvořil sám bez vzdělání. Patřím sem známky pro smyslné výjevy (jíst, pít) a pro některé mechanické činnosti (šít, sekát dříví, orat). Některé známky jsou nejasné, při vyučování se nahrazují známkami jasnějšími, které se musí hluchoněmý naučit ve škole. Užívají se u pojmů abstraktních (Bůh, duše). Chybují pedagogové, když mimiku z učení naprosto vylučují, protože řeč posunková je mateřskou řečí hluchoněmých (Tamtéž, s. 34). Výbornou pomůckou je obrázkový biblický dějepis od K. Kmocha, ředitele pražského ústavu. III. část je věnována řeči článkovité čili hláskové. Její vyučování se skládá ze čtyř částí – odčítání z úst, mluvení čili hláskování, psaní a čtení. Na ústavech českých a u Svatého Hippolita v Rakousku se vyučují hluchoněmí hned zpočátku biblické dějepravě

přirozenou mimikou, tedy podle zásad metody francouzské, při ostatním vyučování se používá řeč článkovaná podle metody německé a mimika je pouze pomůckou (Tamtéž, s. 72). Téhož kurzu se zúčastnil i učitel Karel Škornička, který vydal rovněž spisek věnovaný učitelům (Škornička, 1890, s. 1–60).

K přijetí do ústavu bylo třeba podat písemnou žádost řediteli ústavu, křestní list, osvědčení o očkování dítěte a lékařské potvrzení o jeho zdravotním stavu. Ředitel pak na základě osobního setkání s dítětem a prohlídky ústavním lékařem rozhodl o přijetí a poslal zprávu rodičům na příslušný farní úřad. Rodiče se museli zavázat, že po skončení pobytu vezmou své dítě domů (Sedmá celoroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1877–1878).

Vyučovací předměty byly počátkem 20. století totožné s vyučovacími předměty národních škol, počet sester se pohyboval stále kolem 10 oproti neustále zvyšujícímu se počtu chovanců, vykazujícímu čísla kolem 100. Vyučování v českých třídách kontroloval c.k. okresní inspektor český, německé třídy náležely pod dohled c. k. okresního inspektora německého, protože v národnostně smíšených okresech fungovaly dva školní okresy český a německý (Jakšičová a Novotný, 2021, s. 63). Ve školním roce 1904/1905 se nacházelo v ústavu 79 českých dětí rozdělených podle ročníků do šesti oddělení a 37 německých dětí, které se učily ve dvou odděleních (Třicátá čtvrtá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích 1904–1905). Ve školním roce 1914/1915 bylo přijato mnoho starších hluchoněmých dětí, takže musela být I. česká třída rozdělena na dvě oddělení (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 92). Pravdivost zprávy dokládá Čtyřicátá čtvrtá výroční zpráva, kde je uveden I. ročník českého oddělení s 9 chlapci a 11 dívkami a I. ročník rovněž českého oddělení se 6 chlapci a 6 dívkami (Čtyřicátá čtvrtá výroční zpráva diecévního ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1914–1915).

Doba pobytu v ústavu byla stanovena pro chlapce čtyři roky a pro dívky pět let, protože chovanky posledním rokem navštěvovaly tzv. šicí školu, což bylo nedostačující vzhledem k tomu, že na jiných ústavech, jakož i v Praze, byla stanovena doba pobytu většinou šest let, na vídeňském ústavu pro hluchoněmé dokonce osm let, což bylo vysvětlováno horšími finančními poměry a velkým počtem žadatelů v Čechách (Dvacátá pátá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích 1895-1896). Ústavní kronika zmiňuje ve školním roce 1885/1886 smrt sedmnáctileté velmi nadané chovanky, která byla v ústavu již pět let (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 46). Kromě vyučování si ústav předsevzal pečovat podle svých možností o zaopatření propuštěných chovanců, aby si byli schopni vydělat na své živobytí. Umožňoval jim proto, aby se ve svém

volném čase přiučovali u některých řemeslníků (truhlářů, obuvníků, krejčích). Pokud jde o dívky, obracelo se ředitelství na místní dámy s prosbou, aby je zaměstnávaly jako služebné či švadleny (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 12). V roce 1887 byla v ústavu zřízena tzv. Útulna pro starší dívky, zabývající se zhotovováním kostelních oděvů a bohoslužebných rouch pro diecézní eucharistický spolek Jednota a na požádání i pro jednotlivé kostely v diecézi. Pro nedostatek místa byla o rok později přemístěna na Rudolfovskou třídu do domu č. 29, kam se odstěhovalo i 18 chudých dívek, které zde, pokud bylo místo, mohly i bydlet. Důvod byl ten, že ústav se měl věnovat přednostně svému hlavnímu úkolu, což bylo vyučování malých hluchoněmých dětí v předmětech obvyklých pro národní školy (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 50). V roce 1900 byl přijat do ústavu hluchý Bohumil Bažil narozený v Českých Budějovicích, který si po ukončení výuky ve zdejším ústavu založil v Českých Budějovicích vlastní knihařskou dílnu, vydával noviny Svěpomoc Neslyšících, podporoval znakový jazyk a byl prvním českým představitelem pozdějšího celosvětového emancipačního hnutí neslyšících (Hrubý, 1999, s. 221).

V roce 1903 odešel ředitel František Husar a na jeho místo nastoupil jako zastupující ředitel Josef Benedikt Dolejšek, jehož vystřídal koncem roku 1906 Jan Ryšavý, který opustil ústav v listopadu 1912 a na jeho místo usedl opět Dolejšek už jako ředitel (Třicátá šestá výroční zpráva 1906–1907).

5.1.3 Financování ústavu

Na biskupovu výzvu o finanční příspěví na nově založený ústav se sešla částka 9 638 zlatých, 91 krejcarů v hotovosti a 750 zlatých na státních úpisech (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 7). Protože se jednalo o soukromý ústav, byly jeho příjmy založené především na příspěvcích členů Spolku diecézního ústavu a dále na příspěvcích podporovatelů a dobrodinců, jak uvádějí Stanovy spolku, což přivádělo ústav mnohdy do neutěšené finanční situace, a to především v předválečných a válečných letech 1914–1918. To vedlo ředitelství ústavu v roce 1877 k rozhodnutí, aby za děti majetných rodičů byl vybírán roční příspěvek 120 zlatých, v případě méně majetných příspěvek stanovený přiměřeně jejich výši majetku. Pro hluchoněmé děti, které se chodily pouze vyučovat, bylo stanoveno roční školné 20 zlatých. Pouze děti chudých rodičů byly přijímány bezplatně, pokud se rodiče prokázali vysvědčením o chudobě. Příspěvky se měly odvádět pololetně nebo čtvrtletně (Sedmá celoroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích

1877–1878). O 10 let později, v roce 1887 byla roční částka od majetných rodičů zvýšena na 150 zlatých a bezplatně přijímány byly chudé děti pouze na uvolněná nadační místa (Šestnáctá výroční zpráva o diecesním ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1886–1887).

Podporu chudým dětem poskytovaly také různé nadace – Giselina nadace založená ze zemských peněz se základním jměním 100 000 zlatých, nadace korunního prince Rudolfa, nadace Jana Schwarzenberga a nadace zemského sirotčího fondu. O udílení nadačních míst rozhodoval zemský výbor na návrh příslušného okresního úřadu (Staškovičová, 2006, s. 74–75).

Podpora přicházela i ze strany dámského komitétu, složeného z příslušnic rodin významných českobudějovických osobností, zejména z podnikatelského prostředí. Dámy pořádaly každoročně hudební koncerty, zejména v předvánočním období, ale i během roku. Staraly se o vyhlášení dobročinných sbírek ve městě i jeho okolí a z jejich výtěžků pořizovaly chovancům obuv a oblečení. 17. 12. 1872 byl místo vánočního koncertu uspořádán v sále německého spolkového domu velký vánoční bazar, na který budějovičtí měšťané dodali značný počet mnohdy i drahocenných předmětů. Výtěžek z jejich prodeje byl ohromující – 1 500 zlatých, které byly rozděleny mezi ústav pro hluchoněmé a zdejší sirotčinec (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 37). Z vlastních finančních obnosů obdarovávaly dámy chovance při mikulášských a vánočních svátcích a pomáhaly jim v pořádání představení tzv. živých obrazů z biblických dějin, které patřily k ústavní tradici Vánoc. Práce komitétu nebyla vždy zakončena úspěchem; už v roce 1874 si dámy stěžovaly, že ve školním roce 1873/1874 se sešlo méně příspěvků než obvykle, protože někteří dobrodinci odmítali platit příspěvky s poukazem na podporu chovanců z Giseliny nadace, z níž však ústav získal pouze sedm míst pro chudé děti a žádný kapitál (Třetí celoroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1873–1874).

Již ve školním roce 1875–1876 požádalo ředitelství ústavu své příznivce o předměty k rozšíření ústavních sbírek a dále o učební pomůcky potřebné pro názorné vyučování, jako jsou řemeslné nástroje, fyzikální přístroje, mapy, atlasy, kresby a obrazy. Od pražské Správy c. k. skladu školních knih byly v různých počtech kusů darovány každoročně učebnice. Od obyvatel města přicházely také různé dary, které doplňovaly ústavní sbírky, např. vycpaní ptáci, mikroskop, ilustrovaná bible, stroj s pilkou na vyřezávání dřeva, sbírka 50 nerostů, přírodopisný atlas, nástěnná mapa Rakouska-Uherska, obraz korunního prince Rudolfa, šicí stroj, nádobí a tužky. Vyskytly se i dary finanční, např. v roce 1880 peněžitý dar 100 zlatých od pana Schüttengruberera z Kaplice, z jehož úroků byly jako podpora propuštěným chovancům půjčovány peníze

(Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 28). Další byl odkaz vojenského plukovníka a lékaře T. Koupala, který v roce 1899 odkázal ústavu celé své jmění včetně hotových peněz (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 81). Ve školním roce 1904/1905 žádal ústav o finanční podporu v souvislosti s údaji o počtu 1276 hluchoněmých dětí v Čechách, z nichž jsou české ústavy schopny ročně přijmout pouze okolo 30 % (Třicátá čtvrtá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích 1904–1905). O pět let později přišla podpora o zemského úřadu v podobě subvencí pro chudé děti v částce 6 000 K, stipendia pro 10 dětí 3 000 K a příplatku pro učitele ve výši 6 000 K. Tato podpora byla vyplácena každoročně až do školního roku 1918/1919 (Třicátá devátá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích 1909–1910).

5.1.4 Návštěvy ústavu a výměna zkušeností

Po svém založení se ústav stal místem častých návštěv. 20. 5. 1874 si jej prohlédl zemský školní inspektor J. Mareš (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 9), o rok později v říjnu proběhla návštěva kanovníka vyšehradské kapituly v Praze a profesora pražské teologické fakulty K. Borového (Tamtéž, snímek č. 10), ve školním roce 1877/1878 přijel pražský biskup K. Průcha (Tamtéž, snímek č. 14), 5. 3. 1877 navštívil ústav pražský arcibiskup František de Paula hrabě Schönborn (Tamtéž, snímek č. 47), 4. 7. 1895 si ústav prohlédl pražský místodržitel František hrabě Thun (Tamtéž, snímek č. 59) a 11. 3. 1910 proběhla návštěva ředitele ústavu hluchoněmých v Ivančicích J. Koláře (Tamtéž, snímek č. 82). Ústav a jeho chovance navštěvovali pravidelně všichni českobudějovičtí biskupové. Později začali ústav navštěvovat zástupci různých školních institucí, místních i z blízkého okolí. 16. 11. 1893 navštívili ústav členové učitelského spolku Komenský (Tamtéž, snímek č. 57), které ředitel na své přednášce informoval o přípravě hluchoněmého dítěte v obecné škole. V roce 1903 hospitovaly v německých třídách kandidátky zdejšího německého ústavu pro vzdělání učitelek (Tamtéž, snímek č. 79)³, ve školním roce 1904/1905 přijeli učitelé z měšťanské školy ve Volyni (Tamtéž, snímek č. 82), 23. 6. 1906 navštívili ústav zástupci ústavu pro vzdělávání učitelů ze Soběslavi (Tamtéž, snímek č. 83). Od začátku své existence si ústav vyměňoval zkušenosti zasíláním svých a přijímáním výročních zpráv z ústavů umístěných v Praze, v Brně, v Mnichově, Vídni, Kolíně nad Rýnem, Emdenu, Sv. Hippolitě, Sint-Michiels,

³ Hospitace německých i českých vyšších i nižších škol se konaly po celé sledované období 1871–1949 (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949).

Trondheimu, Cáchách, St. Gallen, Kamberku, Friedbergu a dokonce zprávy přicházely i z Washingtonu (Sedmá celoroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1877–1878; Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 34).

Velmi stručné zápisy obsahující válečná léta 1914–1918 zmiňují nedostatek potravin, velkou drahotu a posunují počátky školních roků na začátek října či konec září. Nekonaly se mikulášské ani vánoční nadílky a děti trávily vánoční svátky doma.

5.2 Období 1918–1949

Stručné zápisy se nijak neliší od předešlého období; dozvídáme se o oslavách soukromých výročí posledních Habsburků, které byly počátkem roku 1919 nahrazeny oslavami narozenin prezidentů T. G. Masaryka a E. Beneše. Nově bylo připomínáno výročí narození J. A. Komenského a vznik republiky 28. 10. 1918. Pokračují zápisy o mikulášských a vánočních oslavách, které se v prvních letech nové republiky nekonal, záznamy o návštěvách okresních školních inspektorů a zemského odborného inspektora.

V říjnu 1918 byl chovancům oznámen konec války a vznik Československé republiky, na jejíž počest se konala v ústavní kapli bohoslužba (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 96). V témže roce se ve městě objevila tzv. španělská chřipka, většina chovanců ulehla a jeden chlapec zemřel (Tamtéž, snímek č. 95). V červnu 1921 se konala oslava padesátiletého výročí založení ústavu, kdy se v sále sešli kromě místních hostů také návštěvníci z ústavů pro hluchoněmé v Ivančicích, Praze a Hradci Králové. Ústav obdržel blahopřejný telegram i od prezidenta republiky. Ředitel ústavu J. B. Dolejšek připomněl ve svém projevu provázeném posuňky osobnost J. V. Jirsíka v souvislosti se založením ústavu v době, kdy v Čechách působily pouze dva ústavy pro hluchoněmé, a to v Praze a v Litoměřicích. Večer se v sále českého spolkového domu Beseda konalo divadelní představené chovanců v řeči hláskové a po něm se hráli dospělí hluchoněmí pomocí mimiky divadelní hru *Lakomec*. Závěrem vystoupil předseda spolku hluchoněmých Bažil s projevem v řeči posuňkové věnovaném činnosti biskupa Jirsíka (Tamtéž, snímek č. 100). Tyto zprávy jsou dalším dokladem o používání Frostovy metody.

V přednášce, kterou pronesl učitel z pražského ústavu pro hluchoněmé Kindelmann v roce 1908 na celostátním sjezdu rakouských učitelů hluchoněmých ve Vídni, zazněla ostrá kritika Frostovy vyučovací metody. Jeho názor, že posunek není na závadu v učení se řeči, byl označen

jako mylný. Kindelmann uvedl, že nejen v Evropě, ale i v celém světě je užívána německá (orální) metoda jako jediné správná. Není tedy možné udržovat v Čechách Frostovu metodu, která nejen nepronikla za hranice Čech, ale nerozšířila se ani na všechny ústavy pro hluchoněmé v Čechách. Jako jeden z důvodů uvedl neutěšenou situaci českého školství pro hluchoněmé (Příspěvky k dějinám péče o hluchoněmé v Čechách před založením Zemského spolku pro péči o hluchoněmé v Čechách, tj. do roku 1915, 1935–1936, s. 9–13, 21–27). Špatná situace v českém školství pro hluchoněmé skutečně panovala. V roce 1923 se zemský správní výbor ujal na podnět zprávy ředitelství ústavu pro hluchoněmé v Dolní Lukavici iniciativy ve snaze zlepšit její organizaci. Na péči o hluchoněmé věnovala česká zemská správa pouze určité dotace ve formě subvencí a příspěvků na učitelské platy; jinak péči přenechávala soukromým ústavům. Na Moravě a na Slovensku byla péče o hluchoněmé mnohem lepší, protože byla prováděna státem. Další stížnosti směřovaly na nedostatek školených učitelů a jejich nízkých platů i na zastaralé používání posuňkové metody. Špatné situaci ve vzdělávání učitelů hluchoněmých se mělo pomoci znovuzřízení kurzů, v nichž by se učitelé obecných škol seznamovali s nejdůležitějšími odbornými vědomostmi a praktickými zkušenostmi potřebnými k vyučování hluchoněmých (Výmola, 1925, s. 35). Ústav v Dolní Lukavici byl vydržován ze zemských prostředků a jeho řízením byl pověřen Viktor Parma, zastánce metody orální. Za nějaký čas byl ústav vyhodnocen jako nejlepší v Čechách a Parma byl jmenován zemským odborným inspektorem (Krise v péči o hluchoněmé v Čechách, 1933–1934, s. 65–71). Reorganizace školství pro hluchoněmé pokračovala v roce 1924, kdy zemský správní výbor ve snaze o změnu vyučovací metody nařídil, že v ústavech, které chtějí dostávat zemskou podporu, musí být vyučováno pouze metodou hláskovou, což znamenalo počátek vyučování metodou orální ve všech českých ústavech (Kolář, Příčiny různosti užívaných metod při vyučování hluchoněmých v Čechách a na Moravě, 1928–1929, s. 73–76). Viktor Parma vykonával své povolání velmi důsledně. Jeho první návštěva v budějovickém ústavu pro hluchoněmé se uskutečnila již 22. 1. 1925, další následovaly 3. a 4. 12. téhož roku, 6. 2. a 20. 12. 1927, 17. 10. 1928, 12. 5. 1930, 11. 6. 1931 a 3. 5. 1932 (Památní kniha díec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímky č. 107, 110, 113, 117, 120, 128). O tom, jaká byla jeho hodnocení, nemáme žádné zprávy.

Celá dvacátá léta byla provázena nedostatkem potravin, topiva a velkou drahotou. Zápisy o vyučování v ústavu se omezují pouze na informace o začátcích školních roků, které byly obvykle stanoveny na říjen. Z dochovaných třídních výkazů o docházce a prospěchu žáků vyplývají informace o počtu tříd z let 1923–1950. Jako pětiletá fungovala ústavní škola v

letech 1923–1938, od školního roku 1939/1940 jako šestitřídní až do roku 1949, kdy došlo ke změně na školu sedmitřídní. Vyučoval se český jazyk a literatura, dějepis, zeměpis, matematika, fyzika a chemie, přírodopis, biologie, kreslení, rýsování a pracovní výchova. Uvedené předměty se ve výše zmíněných letech neměnily (Třídní výkaz docházky a prospěchu pětitřídní školy pro hluchoněmé v Čes. Budějovicích škol. rok 1923–1924; Třídní výkaz docházky a prospěchu žactva přípravné třídy šestitřídní školy pro hluchoněmé děti při diec. ústavě v Čes. Budějovicích 1939–1940; Třídní výkaz docházky a prospěchu žactva 1. třídy sedmitřídní obecné školy pro hluchoněmé v Čes. Budějovicích 1949–1950). Koncem ledna 1923 vypukly v ústavu příušnice a před Velikonocemi spalničky; mnoho chovanců tak bylo nuceno trávit své dny v izolaci. O jejich zdravotní stav pečoval bez nároku na mzdu praktický ústavní lékař. Od dobrodinců dostal ústav potraviny a oblečení pro chlapce a dívky, ředitel Československého červeného kříže přispěl povlečením a obleky pro chlapce (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 103). Z významnějších událostí se v kronice dočteme o návštěvě prezidenta T. G. Masaryka za účelem oslav desátého výročí I. pěšího pluku čsl. armády v roce 1923, kdy byl slavnostně uvítán na Jirsíkově (dříve Lobkovickém) náměstí za přítomnosti ústavních chovanců (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 105). V témže roce byl ředitelem ústavu jmenován Václav Měšťan, který se 28. 9. 1926 spolu s chovanci zúčastnil odhalení pomníku J. V. Jirsíka, který byl dílem sochaře V. Myslbeka a kde se konalo několik ukázek vstoupení chovanců na veřejnosti (Tamtéž, snímek č. 113). V roce 1927 byly oslaveny v ústavním sále 77. narozeniny prezidenta T. G. Masaryka, kde 10 chovanců předneslo české a německé básničky a jeden hoch zarecitoval národní hymnu (Tamtéž, snímek č. 114). V říjnu téhož roku bylo zavedeno elektrické světlo do pěti tříd (Tamtéž, snímek č. 115) a o rok později se učitelé spolu s ředitelem účastnili mezinárodního sjezdu učitelů hluchoněmých v Praze (Tamtéž, snímek č. 117). Školní rok 1928/1929 přinesl neobvykle studené počasí. Mrazy dosahovaly až $-42\text{ }^{\circ}\text{C}$, takže zásoby uhlí v ústavu byly vyčerpány už v únoru. Současně vypukla chřipková epidemie, takže zdravotní oddělení zdejšího okresního úřadu vyhláškou ze dne 9. 2. 1929 přerušilo až do 17. 2. vyučování (Tamtéž, snímek č. 119). V září 1929 se chovanci zúčastnili Svatováclavských slavností, kde byla zdůrazněna jako vzor pilnost, mírumilovnost, odvaha, poslušnost a zdvořilost svatého Václava. Večer byl na ústavním dvoře uspořádán ohňostroj (Tamtéž, snímek č. 120).

Zprávy z třicátých let nenasvědčovaly žádným mimořádným politickým změnám režimu. V březnu 1931 byla uspořádána domácí oslava šedesátiletého výročí založení ústavu

s vystoupením žáků, kteří dostali pochvalu za dobrou mluvenou řeč. Celý pořad byl na žádost veřejnosti čtyřikrát opakován (Diecéšní ústav pro hluchoněmé děti v Čes. Budějovicích, 1930–1931, s. 124). Český podpůrný spolek hluchoněmých Jirsík spojil oslavu v září téhož roku se sjezdem hluchoněmých za účasti německého spolku a maďarských hostů. Proslov řeči posuňkovou a částečně mluvenou pronesl místopředseda spolku, rovněž výstupy žáků byly v řeči posuňkové (Tamtéž, snímky č. 132, 133). 1. 5. 1938 byl ředitel ústavu pozván na společnou oslavu státního svátku práce na Masarykově náměstí. Odpoledne se konal průvod chovanců, kteří nesli obraz P. Marie budějovické z náměstí k budově kláštera a zase zpět (Tamtéž, snímek č. 163). 6. 5. téhož roku se před městskými lázněmi v Rašínově ulici konalo uvítání nového prezidenta E. Beneše, který setrval v Českých Budějovicích do dalšího dne. Jeho odjezdu se zúčastnili i chovanci ústavu, kteří zaujali místo před justičním palácem (Tamtéž, snímek č. 165). O mobilizaci v roce 1938 se dozvídáme pouze v souvislosti s odchodem chovanců německé národnosti, pro něž si přijeli rodiče (Tamtéž, snímek č. 165). Jinak panoval v ústavu klid a probíhalo vyučování. Zápisy z válečných let nejsou obsaženy v Památní knize, kde končí rokem 1940 a pokračují školním rokem 1946/1947, takže jsme po dobu šesti let odkázáni na ústavní kroniku z let 1940–1969 (ústavní kronika z let 1940–1969, bez názvu), která připomíná narozeniny A. Hitlera a prezidenta E. Háchy, přináší zprávy o vánočních nadílkách, výletech a vycházkách chovanců a jejich návštěvách biografu, jichž bylo ve školním roce 1940/1941 celkem 19 a v roce 1942/1943 dokonce 24. U příležitosti prvního výročí zřízení Protektorátu Čechy a Morava ředitel přednesl chovancům proslov podle přípisu okresního školního výboru, který chovancům připomněl povinnou úctu k symbolům německé říše (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871, 1871–1949, snímek č. 168). 4. 6. 1942 byl na ústavní budově vyvěšen černý prapor k vyjádření smutku nad úmrtím říšského protektora R. Heydricha a 9. 6. večer proběhla v ústavní budově policejní prohlídka. Po vánočních prázdninách roku 1943 se kvůli nedostatku paliva vyučovalo pouze ve dvou třídách. V lednu 1944 proběhl kurz protiletcecké ochrany určený pro učitelský sbor, v červenci pomáhali chovanci při sklizni sena a v září se sběrem brambor, řepy a mrkve. V květnu 1945 se konaly v ústavní kapli děkovné bohoslužby za osvobození a konec války. Vítané novému režimu určitě nebyly pomocné akce Čechů v Kanadě a americké katolické charity ve formě několika zásilek trvanlivých potravin, které se uskutečnily ve školním roce 1946/1947 (Tamtéž, snímek č. 170). V roce 1947 pobývalo v ústavu 57 dětí (28 chlapců, 29 dívek) a působilo zde 12 řádových sester, z toho šest odborných učitelek, jedna odborná učitelka domácích nauk, vychovatelka hochů a vychovatelka dívek. Jedna sestra se starala o ústavní kuchyni, jedna pečovala o prádlo a zahradu a další byla pověřena službou u brány ústavu jako vrátná. Ve škole

se vyučovalo metodou orální. Ředitel ústavu a učitel náboženství Měšťan se každoročně zúčastňoval porad ředitelů ústavů pro hluchoněmé konaných v Praze (Zpráva o činnosti diecézního ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích za rok 1947, vyd. ani tisk neuvedeny). 29. 10. téhož roku navštívil ústav nově zvolený biskup J. Hlouch, jehož uvítal ředitel ústavu s prosbou, aby byl druhým Jirsíkem. Po prohlídce ústavní kaple prošel biskup kolem řady shromážděných chovanců a sester a udělil jim své požehnání. Poté mu ředitel představil velitele stanice Sboru národní bezpečnosti umístěné v budově ústavu (Tamtéž, snímek č. 172). V roce 1948 se ústav připojil k řadě akcí vyjadřujících podporu novému režimu. 24. 2. to byla podpora manifestační stávkou vyhlášená Ústřední radou odborů za novou Národní frontu Čechů a Slováků a za slovanskou pospolitost (Tamtéž, snímek č. 173). V březnu se čtyři sestry zúčastnily v sále budějovické Sokolovny manifestační schůze veškerého učitelstva, v témže měsíci proběhly v ústavu oslavy bitev u Bachmače a Sokolova spojené s oslavami Rudé armády, v červnu byl chovancům vysvětlen význam volby K. Gottwalda, v říjnu proběhla oslava 30 let vzniku Československého státu a zahájení 1. pětiletky. V témže měsíci hrabaly sestry s chovanci listí v městských sadech a účastnily se pracovních dnů. 7. 11. byl vyhlášen Týden vzorné práce a domácí slavností bylo vzpomenuo 31. výročí VŘSR (Tamtéž, snímek č. 176). Navzdory všem uvedeným akcím se ústavu nepodařilo obhájit svoji existenci, protože podle Školského zákona č. 95/1948 Sb. z 21. 4. 1948 byly zestátněny všechny školy, tedy i školy pro neslyšící (Hrubý, 1999, s. 190). 8. 3. 1949 zemřel V. Měšťan, ředitel ústavu od 3. 7. 1923. Byly připomenuty jeho zásluhy během 2.světové války, kdy zabránil předání budovy ústavu německé správě. Nedokázal však zabránit usídlení Sboru národní bezpečnosti v polovině ústavní budovy (Tamtéž, snímek č. 177). Na jeho místo nastoupil jako ředitel odborný učitel z plzeňského ústavu hluchoněmých Josef Nový. Po provedené diferenciaci hluchoněmých dětí bylo se souhlasem ředitele ústavu rozhodnuto, že v ústavu hluchoněmých v Českých Budějovicích budou umístěny méně nadané děti, které by nebyly schopné pokračovat v další výuce na střední škole zřízené v Praze Radlicích. Po zbytek školního roku 1948/1949 byla ústavní škola organizována jako přípravná a pětiletá národní škola pro hluchoněmé. Z bývalého učitelského sboru zůstaly pouze čtyři sestry. 1. 10. 1950 přešel ústav i s internátem do státní správy sociální s názvem Krajský ústav pro hluchoněmé děti v Českých Budějovicích (Tamtéž, snímek č. 178).

6 Závěr

Předkládaná bakalářská práce s názvem *Dějiny ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích v letech 1871–1949* se snaží postihnout na základě prostudovaných pramenů a literatury vnitřní vývoj jmenované instituce v kontextu s politickými a národnostními poměry jihočeské metropole. Po úvodní kapitole sleduje druhá kapitola politické a národnostní poměry v Českých Budějovicích v uvedeném období, do něhož se promítly éry pěti různých režimů, ve kterých se měnilo i postavení církve na základě jejího vztahu ke státní moci. Přibližně od poloviny 19. století do té doby bezproblémové soužití německých a českých obyvatel nabylo zcela opačných rozměrů. Nastalo vzájemné soupeření nejen v oblasti politické sféry, ale i ve školství a všedním životě obyvatel města. Obsahem třetí kapitoly je územní rozvoj českobudějovické diecéze, kdy byla její správa řízena z biskupského stolce obsazeného v letech 1871–1949 pěti biskupy. Z tohoto období vyniká episkopát Jana Valeriána Jirsíka (1851–1883), zakladatele českého školství v Českých Budějovicích, který na druhé straně ukázal založením česko-německého ústavu pro hluchoněmé děti svoji nestrannost a přání vzdělávat bez rozdílu děti obojí národnosti. Svou rozsáhlou činností v oblasti politické, školské a charitativní si získal pověst osoby vysokého mravního charakteru, která neváhala použít svého vlivu, námahy a vlastních peněz na uskutečnění svých plánů. Čtvrtá kapitola pojednává o vzdělávání hluchoněmých v českých zemích. Pátá hlavní kapitola je věnována dějinám ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích v letech 1871–1949. Na základě výzkumu hlavních pramenů – ústavních kronik (Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích od roku 1871 a kronika se záznamy z let 1940–1969, bez názvu) a výročních zpráv o ústavu hluchoněmých z období 1871–1919, 1947 přibližuje zmíněná kapitola vnitřní vývoj v ústavu sledováním a vyhodnocováním záznamů jednotlivých chronologicky řazených školních roků, které přinášejí informace o nejdůležitějších událostech daných let týkajících se veřejného života, učitelského sboru, významných osobností a vyučovacích metod ústavních učitelek z Kongregace chudých školských sester, která se věnovala výlučně pedagogické činnosti nejen v ústavu pro hluchoněmé, ale i v dalších českobudějovických školách. Vypovídací hodnota použitých pramenů není vždy taková, jak bychom potřebovali. Řada výročních zpráv o ústavu hluchoněmých končí rokem 1919, takže jsme pro zbývající období odkázáni na záznamy výše uvedených ústavních kronik, jejichž stručné informace pro léta 1.světové války a první republiky neumožňují podat podrobnější obraz dalšího vývoje ústavu. Posuzujeme-li tyto informace v kontextu s národnostními problémy, nenacházíme jediný náznak, který by svědčil

o sporech v učitelském sboru, či řešil nějaké prohřešky chovanců. Naopak vyrovnané zápisy české i německé vypovídají o klidném životě vzdělávací instituce chráněné před negativními vlivy vnějšího světa. Ústav měl velký vliv na formování osobností chovanců, kteří byli poprvé zapojeni do společných aktivit a učili se základním formám jednání a chování. Společně používaný znakový jazyk umožňoval jejich postupné začleňování do společnosti.

7 Seznam použitých zdrojů:

7.1 Prameny:

Památní kniha diec. ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích od r. 1871. 1871–1949. B132. Materská, základní a střední škola pro sluchově postižené, České Budějovice (dále jen B132). SOkA České Budějovice, dostupná na: <https://digi.ceskearchivy.cz/394172/1>. České Budějovice.

Ústavní kronika z let 1940–1969. Bez názvu. B132. SOkA České Budějovice. České Budějovice.

Vysvěcení a otevření ústavu hluchoněmých. 1871. Budivoj. VII(90), s. 1. 54 A 170. Národní knihovna České republiky. Praha.

Ústav pro hluchoněmé. 1872. Budivoj. VIII(4), s. 1–2. 54 A 170. Národní knihovna České republiky. Praha.

Zkouška na ústavě hluchoněmých. 1872. Budivoj. VIII(60), s. 1–2. 54 A 170. Národní knihovna České republiky. Praha.

KOLÁŘ, Josef. 1928–1929. Příčiny různosti užívaných metod při vyučování hluchoněmých v Čechách a na Moravě. Revue pro vzdělání a výchovu hluchoněmých. VII(5–6), s.73–76. JčIE17/23. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Diecéšní ústav pro hluchoněmé děti v Čes. Budějovicích. 1930–1931. Revue pro vzdělání a výchovu hluchoněmých. VIII(7–8), s. 124. JčIE17/23. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Krise v péči o hluchoněmé v Čechách. 1933–1934. Revue pro vzdělání a výchovu hluchoněmých. XI(5–6), s. 65–71. JčIE17/23. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Příspěvky k dějinám péče o hluchoněmé v Čechách před založením Zemského spolku pro péči o hluchoněmé v Čechách, tj. do roku 1915. 1935–1936. Revue pro vzdělání a výchovu hluchoněmých. XIII(1–2), s. 9–13, 21–27. JčIE17/23. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Stanovy spolku k vydržování ústavu hluchoněmých v diecési Budějovické. 1871. České Budějovice: Tisk: F. Zdarssa. Jč4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

První celoroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích. 1871–1872. České Budějovice: Tisk Zdarssové knihtiskárny. Jč4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Třetí celoroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích. 1873–1874. Snešena od ředitel. ústavního. České Budějovice: Tisk J. Krupičky a spol., 1874. Jč4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Sedmá celoroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích. 1877–1878. Sestavena od ředitelstva ústavu. České Budějovice: Tisk Hynka Wolfa, 1878. Jč4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Třináctá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích. 1883–1884. Sestavena od ředitelstva ústavu. České Budějovice: Tisk H. Wolf v Budějovicích. Jč4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Šestnáctá výroční zpráva o diecesním ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích 1886–1887. Sestavena od ředitelstva ústavu. České Budějovice: Tisk H. Wolf v Budějovicích, 1887. JČ4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Dvacátá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích. 1890–1891. Sestavena od ředitelstva ústavu. České Budějovice: Tiskem Vojt. Matouše, 1891. JČ4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Dvacátá třetí výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích. 1893–1894. Sestavena od ředitelství ústavu. České Budějovice: Tiskem biskupské knihtiskárny V. Matouše, 1894. JČ4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Dvacátá pátá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích. 1895–1896. Sestavena od ředitelstva ústavu. České Budějovice: Tisk bisk. knihtiskárny V. Matouše, 1896. JČ4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Třicátá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích. 1900–1901. Sestavena od ředitelství ústavu v Č. Budějovicích. České Budějovice: Tiskem biskupské knihtiskárny, 1901. JČ4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Třicátá čtvrtá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích. 1904–1905. Sestavena od ředitelstva ústavu. České Budějovice: Tisk biskupské knihtiskárny v Č. Budějovicích, 1905. JČ4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Třicátá šestá výroční zpráva. 1906–1907. Sestavena od ředitelstva ústavu. České Budějovice: Tisk biskupská knihtiskárna, 1907. JČ4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Třicátá devátá výroční zpráva o ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích. 1909–1910. Sestavena od ředitelstva ústavu. České Budějovice: Tisk biskupské knihtiskárny, 1910. JČ4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Čtyřicátá čtvrtá výroční zpráva diecévního ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích. 1914–1915. Sestavena od ředitelství ústavu. České Budějovice: Tisk biskupské tiskárny v Budějovicích, 1915. JČ4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Čtyřicátá osmá výroční zpráva o diecesním ústavu pro hluchoněmé v Č. Budějovicích. 1918–1919. Sestavena ředitelstvím ústavu. České Budějovice: Tisk bisk. knihtiskárny v Českých Budějovicích, 1919. JČ4D362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

Třídní výkaz docházky a prospěchu pětileté školy pro hluchoněmé v Čes. Budějovicích škol. rok 1923–1924. 1923–1924. B132. SOKA České Budějovice. České Budějovice.

Třídní výkaz docházky a prospěchu žactva přípravné třídy šestileté školy pro hluchoněmé děti při diec. ústavě v Čes. Budějovicích 1939–1940. 1939–1940. B132. SOKA České Budějovice. České Budějovice.

Třídní výkaz docházky a prospěchu žactva 1. třídy sedmileté obecné školy pro hluchoněmé v Čes. Budějovicích 1949–1950. 1949–1950. B132. SOKA České Budějovice. České Budějovice.

Zpráva o činnosti diecévního ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích za rok 1947. 1947. Vyd. ani tisk neuvedeny. JČIVD362. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

HULEŠ, Karel. 1891. *O vychovávání a vyučování hluchoněmých*. České Budějovice: J. Příbyl. 54 J 001104. Národní knihovna České republiky. Praha.

KMOCH, Karel M. 1886. *Příspěvky k dějinám pražského soukromého ústavu pro vzdělání hluchoněmých na oslavu 100–letého jeho trvání*. Praha: Pražský soukromý ústav pro hluchoněmé. 54 F 004375. Národní knihovna České republiky. Praha.

KOLÁŘ, Josef. 1897. *Návod ku předpravnému vyučování dítek hluchoněmých ve škole obecné*. Vídeň: Císařský královský školní knihosklad. 54 G 020552. Národní knihovna České republiky - Knihovní fondy a služby. Praha.

KRÁL, Josef. 1894. *Sbírka říšských zákonů školských*. Praha: Alois Wiesner. 54 K 000702/D.1. Národní knihovna České republiky. Praha.

MÜCKE, Johann. 1834. *Anleitung zum Unterrichte der Taubstummen in der Lautsprache nebst einigen Bemerkungen über die Geberdenzeichen der Taubstummen*. Prag: Druck un Papier von Gottlieb Haase Söhne. 12 D 000155. Národní knihovna České republiky. Praha.

REBAN, Karel. 1933. *Jan Valerian Jirsík. Obnovený obraz. Ku padesátému výročí smrti Jirsíkovi: Vzdělávací knihovna „Hlasu lidu“ v Českých Budějovicích*. IV(1). České Budějovice. Jč IV F 387. JčM Č. Budějovice. České Budějovice.

ŠKORNIČKA, Karel. 1890. *Výchova a vyučování hluchoněmých*. Ivančice: J. Vávra. Brno: Tisk Leopolda Karafiata v Brně. P5420. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. České Budějovice.

VÝMOLA, Karel. 1925. *Dějiny výchovy a vzdělání hluchoněmých*. Knihovna úchylné mládeže. Sv. 1. Nakl. Spolku pro péči o slabomyslné v R.Č.Sl. Praha: Tisk Knihotiskárna V. Palásek a Fr. Kraus v Praze. 2-125533. Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. České Budějovice.

7.2 Literatura:

Encyklopedie Českých Budějovic. 1998: 1.vyd. Město České Budějovice – Nebe.

HRUBÝ, Jaroslav. 1999. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 1. díl. 2. přeprac. vyd. Praha: FRPSP.

HUDÁKOVÁ, Andrea. 2012. *Milánský kongres: podrobnosti, souvislosti*. Infozpravodaj, roč. 20, č. 3, s. 7–10.

JAKŠIČOVÁ, Dana a NOVOTNÝ, Miroslav. 2021. *Služebníci pod zákonem. Zlatý věk řeholních kongregací v českobudějovické diecézi*. Jihočeský sborník historický – Supplementum 13., Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích.

KADLEC, Jaroslav. 1993. *Jan Valerián Jirsík biskup českobudějovický*. Sdružení sv. Jana Neumanna v edici Knihovna Setkání, České Budějovice.

KADLEC, Jaroslav. 1995. *Českobudějovická diecéze*. České Budějovice: sdružení sv. Jana Neumanna v edici Knihovna Setkání, 1.vyd.

KOVÁŘ, Daniel a KOBLASA, Pavel. 1998. *Ulicemi města českých Budějovic*. Vyd. Historicko-vlastivědný spolek v Českých Budějovicích, Jelmo.

KOVÁŘ, Daniel. 2015. *Fundatio civitatis. Zrození královského města Českých Budějovic*. České Budějovice: Bohumír NĚMEC – VEDUTA.

NOVOTNÝ, Miroslav. 2003. *Českobudějovická diecéze v kontextu proměn církevní správy v českých zemích*. In: XXVII. Mikulovské symposium 2002, Brno.

NOVOTNÝ, Miroslav a kol. 2006. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice.

OKROUHLÍKOVÁ, Lenka. 2015. *Notace znakových jazyků*. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum.

PLETZER, Karel. 1991. *České Budějovice. Královské město na Jihu Čech*, vyd. Jihočeské nakladatelství Růže České Budějovice.

STAŠKOVIČOVÁ, Michaela. 2006. *Sirotci přírody. Chovanci diecézního ústavu hluchoněmých v Českých Budějovicích v letech 1871–1914*. Diplomová práce Historického ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice.